

կը վարժի կարգապահութեան. դարձեալ մէջ խաղի ատեն ամենէն փորձառուն եւ կարողը իրենց պետը կ'ընտրեն եւ անոր կը հնազանդին առանց միմաւրու, առանց զանգարանի. այդ ամենօրեայ վարժութիւնը կը մնայ եւ կեանքի մէջ, ու անոր համար է որ Անգլիոյ քաղաքական կեանքը տիրապէս եղած է օրինադատութեան, կարգապահութեան, ազատ հնազանդութեան:

Այսպէս մարմնամարզը, խաղերը կը պատրաստեն ոչ միայն ֆիզիքական կորովով լեցուն քաջառողջ անգլիացիներ, այլ եւ բնաւորութիւնին բարեփոխում, նկարագրի տէր խոհուն մարդեր:

Դ Ի Ի Ղ Ա Կ Ա Ն Բ Ա Ր Ք Ե Ր

Խ Ն Ա Մ Ի Ն Ե Ր Ը

(Դարձեալ մարմնամարզը, խաղերը կը պատրաստեն ոչ միայն ֆիզիքական կորովով լեցուն քաջառողջ անգլիացիներ, այլ եւ բնաւորութիւնին բարեփոխում, նկարագրի տէր խոհուն մարդեր):

Իրիկունը, Յակոբի կինը, Մարիամ, խնամով կերակուրներ կը պատրաստէր. խնամիկն տունէն լուր եկած էր թէ այն իրիկունը իրենց պիտի գան. ուստի Մարիամ խաթիւն կը խաղաղարարական բոլոր ճարտարութիւնը կը թափէր:

Իրիկունը ժամը 1/2-ին եկան Բաղիկ արագար եւ իր կինը. երկու խնամիկներ սիրով ընդունուեցան. բաւական խնամքի ու կերան. գինին ատեն, Բաղիկ արագար խնդրեց որ հարսնացուն պառկեցնեն, որովհետեւ առանձին խոսելիք ունէր: Հարսնացուն վերջին անգամ մին ալ իր պարնետաւորն եւ կեանքին ձեռքերը համբուրելով դուրս եղաւ:

— Ե՛, խնամի, ըսաւ Բաղիկ արագար, երբ տեսաւ որ հարսնացուն մեկնեցաւ, հիմա այս իրիկուն հոս գալուս նպատակը ըսեմ քեզի. կ'ուզեմ առջիկ ամիս կինս հարսնեք ընել, գիտես ա՛, երեք տարիէ խնամի եմ:

— Եստ աղէկ, ըսաւ Յակոբ, ինչպէս որ կ'ուզես, ինծի մնայ նէ երեք տարի ալ կրնամ համբերել. մինչեւ հիմայ երեսն գէշութիւն մը չի տեսար, բերնէս ծուռ խօսք մը ելած չէ:

— Ամենեւին, պատասխանեց Բաղիկ արագար. բայց գիտես որ տղաս ու աղջիկդ ալ չափահաս են, ժամանակին հասած է. դո՛ւն ինչ կ'ըսես, Մարիամ համբ, ըսաւ Բաղիկ խօսքը Յակոբի կնոյ ուղղելով:

— Ինծի մնայ նէ, իրաւ որ լինցնելու է, մեր ամէն բանը պատրաստ է. աղջկանս ճիւղերը լինցաւ:

— Աղէկ, ըսաւ Բաղիկ արագար ծանր ծանր. գիտէք որ տարիները շատ նեղ են, կ'ուզեմ հարսնիքը քիչ մը թեթեւ բանել. դուք ի՛նչ կ'ընէք:

— Աս ձեր գիտնալիք բանն է, ըսաւ Յակոբ խնամիկն հանդարտութեամբ:

— Թեթեւ կ'ըսեմ նէ ծախք թիչ ընել. գիտե՛ք ա՛, մեր գինին մէջ ի՛նչ գէշ սովորութիւն կ'ան. կ'ուզեմ որ ոչ դուք ծախք ընէք ոչ ալ մենք:

— Մենք ծախք չենք փախիր, ըսաւ Մարիամ համբ, ախի՞տ ժող մը:

— Գիտեմ որ ծախք չենք փախիր, բայց ինչպէս որ ըսի, տարիները նեղ են, Մարիամ համբ, երկանք երեսն ի վեր

մասնաւորը փարա չեն ընէր. կ'ուզեմ հարսնիքը մէկ գիշերը լինցնել:

— Մէկ գիշերը լինցնել, գոչեց Մարիամ արագարը. մէկ գիշերը լինցնել, մէկ աղջկա որբեւայրի կ'երթայ, ատանկ բան չըլլար:

— Կեցի՛ր, Մարիամ խնամի. նայեցէք դուք ալ աղքատ էք, մենք ալ հարուստ չենք. կ'ուզեմ որ երկու կողմէն պարագ ծախքեր չըլլան:

— Զէ՛, մենք բոլոր ծախքերն ըրած ենք, ասկէց վերը թիչ բան կը մնայ. ինձ աղքատ ենք քիչ մը աղջկիկ պիտի գրկենք. աղքատ մաղքատ, պարտքով մարտնչով ամէն բան պիտի ընենք:

— Պարտք, ինչո՞ւ պարտք ընէք, ըսաւ Բաղիկ արագար, մե՛ղք չէ երթալ ֆայիլով փարա առնել պօշ ծախքերու համար. ինծի նայեցէք, մենք կիրակի իրիկուն կուգանք աղջկիկ կ'առնենք, դուք ալ մէկտեղ կուգաք, մեր տունը կ'ընենք պսակը, մինչեւ լոյս կ'ուտենք կը խնենք, ոչ դուք ծախք կ'ընէք, ոչ ալ մենք շատ փարայէ կ'ընենք:

— Հասկցայ, ճիշդ որբեւայրի հարսնիք, ըսաւ զարդացած Մարիամ համբ. ինչո՞ւ, քեզի բան մը ըսե՛մ, մեր աղջկիկ դուրսը նետուած չէ, չէ՛ք ընտրեք հարսնիք մը պիտի ընես նէ կուտանք, չէ նէ դուն գիտես:

Այս միջոցին սիրտն ալ փոփոխելով սկսաւ լալ:

— Ե՛, պօշ կնիկ, ըսաւ Բաղիկ արագար, իմ ըսածս մեր զաւակներուն ապագայութեանը համար է. չտեսար անցած տարի Ծ... ենք ինչպէս ըրին իրենց հարսնիքը, անոնք մեզի պէս տասը անգամ հարուստ են, բայց մէկ գիշերը լինցուցին:

— Ան խըլանքները, ըսաւ Մարիամ համբ, հեծկտալով, անոնք քիթին աղտը ուտողները, անոնք չինկաւնի պէս մարդեր են:

— Անոնք խըլանք չեն, բայց մեզի պէս ալ անխելք չեն, անոնք վատտակ չեն գիտցող մարդիկ են. ամէն մարդ իր անկողնին չափ երկնցնելու է իր ոտքը:

— Նայէ՛, խնամի ըսաւ, Մարիամ համբ, երեք տարի է խնամի եմք, քեզի դէմ բան մը ըսած չէի, բայց այս իրիկուն ըսած խօսքերէդ պիտոյ շատ վատ ելանք. քեզի չիտակը ըսեմ, առանց հարսնիքի, առանց չաղըրի աղջկի չեմ տար ես. հէ՛մ կը նայիմ նէ միտքդ աղջկիս վազ գալ է, ըսէ՛ ի՛նչ խուստը տեսար. աղջկիս ի՛նչ պահպանութիւն ունի:

— Ամենեւին, աղջկանդ մէկ մազէն չեմ անցնիր, անկա իմ զաւակն է, ես կ'ուզեմ որ մեր տունը ամենեւին նեղութեան երես չտեսնայ:

— Նեղութիւն չտեսնայ կ'ըսես ամառ դուն առաջին աղջկիս կը լացնես: Նա. յինք վաղը ի՛նչ պիտի ընես. ատ չըլլալ էք բան է. ես աղջկիս Բեյլմուտ չեմ հանք:

Բաղիկ արագար նայելով որ կինը համոզել անկարելի է, խօսքը դարձուց Յակոբի. — Դուն ըսէ նայիմ, դուն էրիկ մարդ ես. աս մեր կնիկները խօսք չեն հասկնար, անոնք նեղութեան ինչ ըլլար չեն գիտեր:

— Ինծի մնայ նէ, ըսաւ Յակոբ դուրսը դառնալով ծայրով մը, ես ըսածիդ ամէն կ'ընեմ:

— Դուն զարը մարդ չես որ, գոչեց Մարիամ համբ, երկանք երեսն ի վեր

պտալով. քեզի ի՛նչ, դուն ի՛նչ կը խառնուես, հիմաուրենց տուր թողաւն տանի աղջկիդ. ես եմ անոր մայրը, ես եմ մեծցուցեր անկախապէս մէկ մը, ամէն տեսող լողը վայելելու պիտի տայ, յետին աղքատը 3-4 օր հարսնիք կ'ընէ, մենք ամենէն վարս ենք եղեր. զարմար չունի, թողաղջկիս տունը մնայ, մի՛ առնէք, մենք կրնանք պահել:

Բաղիկ արագար տեսնելով որ կարելի չէ համոզել, եւ եթէ երկարէ խնդիրը գէշ պիտի դառնայ, գիշերը բարի ըսաւ, եւ կնոջը հետ մեկնեցան:

— Սա՛ նայեցէք սա՛, ըսաւ Յակոբի կինը Մարիամ համբ, երբ խնամիները մեկնեցան, ամառ չէի հասկցեր աղտը ի՛նչ մարդ ըլլաւ, ես կը կարծէի թէ աղջկիկ աղէկ տեղ կ'ընէ, ես վաղը փեսացուն տեսնեմ տէ աղէկ մը ական. ջը լեցնեմ:

— Ան ալ մարդ չէ եղեր, անանկ ծառէն անանկ պտուղ կ'ընայ, կ'ըսէր Մարիամ համբ իր էրկանը, յաջորդ իրիկունը. ամառ չունիս է եղեր. հորս խօսքէն դուրս չեմ կրնար ելալ կ'ըսէ. անոր ալ ի՛նչ լալով լաւ մը հասկցայ, ալ խայտառակ պիտի ըլլանք, քեզին բերանը պիտի խնանք, տուած բաներ. նին առտուն բոլորը ետ պիտի դրկեմ, ինչպէ՛ք մեր զաւակին ալ ուրիշ տեղացի երեխայ մը կ'ընէ. մե՛ղք, մե՛ղք, այն. չափ զաւակ խըլանք, ասոնք ի՛նչ գիտեն զաւակ խըլանք:

— Ե՛, ի՛նչ կ'ընայ, կնիկ, ըսաւ Յակոբ, անոնք ալ իրաւունք ունին. մենք ալ շատ նեղ ենք, մինչեւ հիմայ 12 ոսկի պարտք ըրի, 8 ոսկի մըն ալ պիտի ընենք, սա պարտքին տակէն ի՛նչպէս պիտի ելենք ես ալ չեմ գիտեր. իմ ալ մտքս կ'անցնէր այդ բանը:

— Սո՛ւս, սո՛ւս, աղքատ ենք քիչ, տանինք աղջկիկը ջուրը նետենք. հէ՛մ քու խառնուելիք բանը չէ. դուն Բեռնէն նստէ մածուն կեր, ես առտուն ամէն բան կ'արեմ կը լինցնեմ. Հեռեւեալ օրը իրօք Մարիամ համբ լուր խաղաղ Բաղիկ արագարին թէ պիտեա խնամի չեն:

Աս Բաղիկ արագարի հաշտին մէջ չկար. խեղճ մարդը զաւակի պէս կը սիրէր իր հարսնացուն, զոր երեք տարի գործընդրանքով պահէր էր, եւ երկրորդ՝ նոր խնամութիւն մը հաստատել ուրիշ մը նետ նոր ծախքի դուռ բա. նալ էր, մինչ ինք ծախք կը փախէր:

Ուղեց մինչեւ իսկ ամէն բանի յանձնառու ըլլալ, բայց ասոր ծայրն ալ իր ամբողջ ընտանիքին թշուառութիւնը կար: Վարժապետ, քահանայ, չորպաճի մէջտեղ ձգեց, բայց օգուտ չըլլաւ. ինքզնիքը քանի մը գիշեր անընդ մնաց. վերջապէս քուն ժամանակին էր թէ արթնար, միտքը զաղափար մը ինկաւ որուն վրայ այլեւս հանգիստ չէ. նախաւ սկսաւ:

Բաղիկ արագար ամէն բանի յանձնառու եղաւ. հարսնիքը սայլաւարդ պիտի ընէր, բայց սա պայմանաւ որ հարսնիքը փոխանակ օգոստոսի մէջ ըլլալու, հսկայութեան մէջ պիտի ըլլար այսինքն խաղողի վերջերը:

Բաղիկ արագար գործնական մարդ էր. միշտէն այն ատեն նշանը օրհնած չէր, նշանը օրհնել տուաւ. այլ եւս վախ չունէր որ հարսնացուն ձեռքէ կը հանէ:

Բաղիկ արագար ամէն բանի յանձնառու եղաւ. հարսնիքը սայլաւարդ պիտի ընէր, բայց սա պայմանաւ որ հարսնիքը փոխանակ օգոստոսի մէջ ըլլալու, հսկայութեան մէջ պիտի ըլլար այսինքն խաղողի վերջերը:

Օգոստոսի վերջերը հարսնիքի օրերը կը մօտենային. Բաղիկ արագարի բաւականները ամէն օր կը հարցնէին անոր:

— Ե՛, Բաղիկ արագար, Բեռնէնք ե՛րբ պիտի ուտենք:

— Խաղողէն վերջը, կը պատասխանէր չարամիտ ժպիտով մը:

Բայց մէկ կողմէն գաղտնի, մանր մուկ պատրաստութիւններ կը տեսնէր. Իրիկուն մը իր տունը կանչեց տանե՛ր, ընցը, հետեւեալ օրն ալ խորհուրդի նստաւ իր երկու փեսաներուն եւ աղջիկներուն հետ:

Բաղիկ արագարի փեսաներէն մին մօտ աղգականի մը հարսնիք ունէր. Կիրակի օր այդ հարսնիքին տարին նաեւ Բաղիկ արագարի հարսնացուն ալ:

Իրիկունը երբ մութը կոխած էր, հարսնացուն փոխանակ իր ծնողացը տունը վերադարձանք, Բաղիկ արագարի երկու աղջիկներուն առաջնորդութեամբ եւ փեսաներուն եւ զաւակին հսկողութեամբ Բաղիկ արագարի տունը բերունցաւ:

— Ես՛ի Բե՛ն՛ մը գոչեց Բաղիկ արագար, երբ դռները գոցուեցան. այս իրիկուն մեր հարսնիքը ամենէն լաւը պիտի ըլլայ:

Պարիկ արագարի տունը մըն էր ըրածին:

Սեղճ հարսնացուն, որ դեռ նոր կ'ընէր զաւակը եկածը, նախապէս սղոսաւ հեծկտալ, բայց երբ ամէն կողմէն միտքարարական խօսքեր սկսան տեղաւ, լաւագոյն սեղեց լաւը դադարեցնել եւ իր վիճակին համակերպուի:

Ի՛նչ վերջը եկան մերձաւոր աղգա. կանները, ինչպէս նաեւ տաներէցը, դարձապէս քանի մը երգեցիկ տղա. ներքով:

Քահանան նախ խոստովանեց չարսնացուն, որ յայտնեց թէ իր յօ ծար կամովը եկած էր:

Գետոյ սկսաւ պսակի խորհուրդը. Դեռ աւարտած չէր վարէն աղմուկ մը բրդաւ:

Շատ ուշ ատեն լուրը հասած էր նաեւ խնամիկներուն. Մարիամ համբ, իր դրացի կնիկին քանի մը հատ հեռը առած, վարը դուռը կը զարնէր. աղջիկն, աղջիկն, կը պտար:

Բայց վերէն ամենեւին պատասխան տուող չեղաւ եւ այդ վարի աղմուկին մէջ աւարտեցին պսակի խորհուրդը:

— Հայտնէ՛ նայիմ, հարս, գոչեց Բաղիկ արագար երբ տեսաւ որ ամէն բան խաղաղութեամբ լինցաւ, մեզի մէջմէկ օրի տուր նայիմ:

Եւ օրին սկսաւ մատուցել: Բաղիկ արագար աւելի ուրախութեան գինովացած ձեռքի զաւաթը նետեց դիմացը պատահական, որուն ապակիները վարդ ու կտոր ըլլալով վար թափեցան:

Ասկից օրինակ ատենով ներկաներէն մին ինք ալ գնաց միւս ապակիները կտորեց: Վերի այս աղմուկէն դուռը պարտաւորեց լեղապատառ փախան, անիծելով հայհոյելով:

— Կտորեց՛ք, կտորեց՛ք, խմեց՛ք, կերէ՛ք, կ'ըսէր Բաղիկ արագար, մինչեւ լոյս ձեռքի ժամանակ:

Այս դէպքէն ի վեր երկու տարի անցած է. Բաղիկ արագար հիմա մանչ թոռ

մըն ալ ունի, որուն անունն ալ Բաղիկ է: Ձի մոռնանք ըսելու որ Բաղիկ արագար դարձեալ Բաղիկ աղա է. փոփոխութիւնը միեւնոյն օրէնքով է:

Արտաքին լուրեր

Դ Ո Ռ Է

Ճարտական կառավարութիւնը նաստանի դէմ պատերազմը առաջ նետելու հանգրձն աչքէն չէ հեռաւոր նոյն իսկ այդ կողմին շարժառիթը էր Գոռէի վարչական եւ դատաւարները: Պ. Օթօրի, Միքայի Ներկայացուցիչը, իր ժամանակը անցուց. Չինաստանի դէմ պատերազմը սկսելուն պէս, Գոռէի թաւորին ներկայացուց գործադրութիւնը բերողութեանը կատարելու ծրագրը, որուն իր հաճութիւնը տուաւ Գոռէի թաւարը:

Տաւրեօթը անդամէ բաղկացած յանձնաժողով մը կազմուեցաւ արդար թայ-վու-թիմի նախագահութեան ներքեւ, պատրաստելու համար Գոռէի պէտք եղած բարենորոգումներուն ծրագիրը: Իրեն ուղեցոյց պիտի ունենար Ճարտի օրէնքները: Իր սկզբնաւորութիւն նախարարութիւնը մը կազմուեց երրօրական օրինակով: Այդ դաշինք անդամներն են.

Նախարարապետ	Բիւս Օթօ-ն
Պատերազմական նախարար	Լի Նօյն
Հանրապետ շինութեան նախարար	Կիո ինչ
Երկրակաւ եւ հանրային կրթութեան նախարար	Մինի իթալ
Երկրագործութեան նախարար	Բիւս Սպի
Վաճառականութեան նախարար	Պօլեթ իթ
Ներքին գործերու նախարար	Բիւս ինչ
Արտաքին գործերու նախարար	Պօլեթ իթ
Գաղութային գործերու նախարար	Պօլեթ իթ

Այնուհետեւ բարենորոգումներ յանձնաժողովը որոշեց է ջնջել գիւղերէն, արգիլել վարչական պաշտօնները բանտարկել անհատները առաջնորդութեանը, Գոռէի հետ դաշինքի տեսչութիւնը պատուութեանը ընդ որին չի ունենալ ներկայացուցիչներ: Այդ վիճակը որոշումը կը հաստատէ Գոռէի կատարելու անկախութիւնը: Թաւարը այս հետեւ պիտի կրէ կայսր Գոռէի օգուտը:

Կ'երեւի թէ նոր նախարարութիւնը լըթօնէ գործի սկսած է որ ժամ կը քնէ փոխառութեան մը եւ թաղերը, այդ փոխառութեան պիտի չինուի երկու երկաթուղի, մէկը Սիւլէն Զոնդան, միւսն ալ Սիւլէն Զոնդան:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Նիւ-Յորք-Հեյապի խօսքին նայելու համար պատուութեան նախագահ Պ. Ֆիլիքստ, թիւններուն խորհրդին վրայ այս ձեռք ծովային ճամբորդութիւնը պիտի ընէ եւ պիտի երթայ Լոնտոն: Ուղեւորութիւնը պարզապէս անհասկանալի մը պիտի ունենայ:

Դ Ո Ռ Ս Ի Ա

Եթէ Բեռլինը պիտի հասած լուրեր ճիշդ են, Պ. Բաղիկտոնացի, ռուսական

ԹԵՐԹՕՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ (59)

Յ. ՏԸ ՊՈՒԱԿՈՊԷ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՈՐ ԴԱՏ ՄԸ

Թերեւս մարդ մըն ալ կրնար անցնել այն տեղէն, ուսկից այժմ անցեր էր: Կամ վերէն վար ինչպիսի մեծութիւն, եւ կամ ծանր ծանր խնդրով, այս էր քերական կացութիւնը, եւ Բաղիկ վարչական մը իսկ չվարանցաւ:

Այս վերջին բաղդը փորձեց առաջ, ժայռը գիտեց ուղարկութեան այն հզոր կարողութեամբ, որ վտանգի արդիւնք է:

Նստարկուի մը վարժ աչքով նշմաւ ինք ամենափոքր խորտուրտութիւնները, խոտի ամենափոքր տրցակները եւ մտքով կատարեց այնին վերջերը:

Այժմ հոգիտէն անցած, սա զորս ցցուած քարին վրայ ցատկած եւ ակունքները խոտերէն կախուած ըլլաւ:

Բաղիկ վեր ելելու չկրնար՝ գիտէր թէ իւրաքանչիւր քայլը ո՛ւր պիտի գնէր. իր օղային ճամբորդութիւնը սլա-

տերազմի յատակագիծի մը պէս որոշուած էր զլսուել մէջ:

Ոտք ելաւ ու դէպի թշնամին քալեց: Թշնամին այն ուղիղ, ցից ու սպառնալի ժայռն էր:

Անոր մօտեցաւ անվերջ:

Իր վերջը, որ աղէկ մը գոցուած չէր, զինքը շատ կը նեղէր, մանաւանդ սկիզբները:

Նրբեմն կը ստիպուէր ծախ ձեռքովը բռնել անվտանգի յեցակէտ մը, երբեմն իրիկ սահուն քարի մը վրայ, երբեմն խոտի արմատներ խածնել եւ ջիղերու անաղին ճիգ մը ընելով վեր ելլել:

Սակայն շարժումը կամաց կամաց իր ալ թեւը տալից. կծկուած ջիղերը բացուեցան եւ կրցաւ երկու ձեռքն ալ դորձածել:

Անդունդին վրայ ծռած կը սողար, առանց բան մը դիպուածին ձգելու եւ առանց շարժում մը ընելու՝ մինչեւ որ զինքը կողմ հողին հաստատութեանը ապահով չըլլար:

Երբե

4672

